

MISCELLANEA

Prezentare de carte

Răzvan Mihai Neagu, Grigore Marchiș, Gheorghe Gotea, Catedrala Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril din Turda. 80 de ani de la sfințire 1935-2015, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015

În ultimii ani întâmplarea a făcut ca să mă întâlnesc cu istoricul Răzvan Mihai Neagu mai mult pe la Sesiuni de Comunicări Științifice sau Conferințe. Bucuria întâlnirii este de scurtă durată, însă la finalul acestor activități fiecare își urmează destinul. Domnia Sa pleacă la Cluj eu spre Sibiu. Ultima dată ne-am întâlnit la Sesiunea Națională de Comunicări Științifice de la Mediaș din 28 noiembrie și cu o discreție absolută mi-a dăruit un volum: Răzvan Mihai Neagu, Grigore Marchiș, Gheorghe Gotea, *Catedrala Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril din Turda. 80 de ani de la sfințire 1935-2015*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015.

Monografia a văzut lumina tiparului la Editura Mega din Cluj-Napoca, 2015 și se bucură de binecuvântarea Înaltpreasfințitului Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului. Cartea impresionează prin enciclopedismul și travaliul științific al autorilor, prin densitatea informațiilor erudite, eleganța formulării frazelor și prin coperta volumului realizată în condiții grafice deosebite.

Pentru o percepție cât mai corectă a volumului se impune o prezentare sumară a biografiei celor trei autori. Răzvan Mihai Neagu este absolvent al Colegiului Național „Mihai Viteazul” Turda (2002), licențiat al Facultății de Istorie și Filosofie, secția Istorie (2006) și doctor în Istorie la Institutul „George Barițiu” din Cluj-Napoca, îndrumător fiind prof. univ. dr. Nicolae Edroiu, membru corespondent al Academiei Române. Cercetător neobosit, Răzvan Neagu a participat la numeroase conferințe, sesiuni de comunicări științifice, simpozioane de înaltă ținută științifică în toate marile orașe ale țării. Istoricul turdean este autorul și a două cărți foarte bine primite de critica de specialitate, *Politica beneficală a papalității de la Avignon în Transilvania (1305-1377)* și *Formarea intelectualității din Turda. Studenți din Turda la marile universități europene 1377-1918*, ambele cărți publicate la Cluj-Napoca. Gheorghe Gotea a absolvit Seminarul Teologic Ortodox din Cluj-Napoca (1971), apoi Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu (1975). Distinsul preot a desfășurat o laborioasă activitate pastoral-liturgică în Turda și în perioada 1990-2004 a fost protopop al Turzii. Grigore Marchiș este absolvent al Seminarului Teologic Ortodox din Cluj Napoca (1996), licențiat al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (2000) și absolvent al cursurilor masterale în teologie la aceeași instituție. Din anul 2009 este preotul parohiei Turda III și pentru meritele sale deosebite deține gradul preoțesc I și distincția de sachelar.

În Cuvântul autorilor aflăm la pagina 7 că volumul reprezintă o monografie a celui mai reprezentativ monument de cultură ecleziastică al orașului Turda. Cu o

nobilă modestie autorii susțin că nu au pretenție exhaustivă în abordarea acestui subiect, demersul lor fiind unul de pionierat. Volumul este ocazionat de împlinirea a 80 de ani de la prima sfințire a catedralei din Turda, eveniment care s-a derulat la 3 noiembrie 1935 și de faptul declarării anului 2015, de către Sf. Sinod, ca An omagial al misiunii parohiei și mănăstirii și An comemorativ al Sfântului Ioan Gură de Aur și al marilor păstori de suflute din eparhii. Așa cum reiese din informațiile cuprinse în paginile 15-16, distiinșii autori își propun să omagieze personalitatea remarcabilă a ctitorului catedralei, protopopul Iovian Mureșan, considerat a fi cea mai reprezentativă figură ecleziastică a orașului de pe Arieș. Un alt argument în sprijinul demersului științific al autorilor este faptul că în Turda s-a acordat pentru prima dată în istoria Europei libertatea de manifestare a cultelor religioase rezultate în urma Reformei (luterani, calvini și unitarianism) alături de biserica romano-catolică.

Cartea este structurată în nouă capitole, o bibliografie savantă, variată și bine conturată teme abordate și care întregesc acest demers de anvergură al autorilor volumului însumat la 201 pagini. Primul capitol conceput de Răzvan Mihai Neagu și intitulat *Considerații privind viața și activitatea protopopului ortodox al Turzii Iovian Mureșan, ctitorul catedralei* invită să descoperim în premieră în istoriografia zonei, la pagina 10, un studiu novator ca metodă și modalitate de prezentare a preotului providențial care a adus ortodoxia din lumea satului Viișoara în mijlocul orașului Turda, reședința comitatului maghiar Turda-Arieș și ulterior a județului Turda-Arieș din cuprinsul României Mari. Atitudinea combativă a preotului Iovian Mureșan, dedicată comunității locale, dar și cauzei naționale, s-a manifestat elocvent cu prilejul mișcării memorandiste. Gestul său a nemulțumit autoritățile comitatense care au deschis o anchetă în acest sens.

Cu profesionalismul ce îl caracterizează, Răzvan Mihai Neagu menționează că unul dintre cele mai importante evenimente din viața preotului Iovian Mureșan s-a consumat în anul 1901, când a fost ales protopop al Turzii. Situația în momentul preluării protopopiatului era una delicată. Instituția își avea sediul în satul Viișoara, iar românii nu aveau posibilitatea să se stabilească în orașe, doar în măsura în care erau nobili. Serviciul religios ortodox se desfășura mai ales în Biserica cunoscută sub numele de *Între Români*, instituție religioasă în care au fost aleși ca episcopi Vasile Moga și Andrei Șaguna. Alt subiect delicat consta în faptul că la începutul secolului XX numărul greco-catolicilor în zonă era aproximativ egal cu cel al ortodocșilor.

Așa cum reliefează istoricul la pagina 15-16, Iovian Mureșan, personalitate energetică, a devenit membru al societății ASTRA (1902), a contribuit la înființarea Băncii Culturale Lumina din Toplița și împreună cu alți intelectuali au inaugurat prima școală confesională ortodoxă din Turda în anul 1904. Aceste realizări ale sale au contribuit la păstrarea identității naționale românești. Activitatea lui Iovian Mureșan în perioada interbelică a fost la fel de laborioasă și fertilă în spațiul social, economic și politic al românilor ortodocși. Din punct de vedere politic protopopul

ortodox a părăsit PNR în favoarea PNL pe listele căruia a obținut un mandat de senator între anii 1922-1926. Cea mai importantă realizare a sa a fost construirea catedralei din Turda, sfințită la 3 noiembrie 1935.

Al doilea capitol, *Ecourile sfințirii Catedralei din Turda în presa ecleziastică a vremii*, este subsumat istoriei mentalităților în care istoricul Răzvan Mihai Neagu își validează calitățile sale științifice. Acestei problematici, abordată pe parcursul a opt pagini (p. 44-52), i s-a acordat cel mai amplu spațiu de prezentare de către ziarul *Renașterea*, organul oficial al eparhiei ortodoxe române a Vadului, Feleacului și Clujului.

Al treilea capitol, intitulat *Despre începuturile activității în Transilvania a Episcopului Lucian Triteanu al Romanului*, ilustrează erudiția informațiilor de istorie ecleziastică, culturală și politică ale tânărului istoric Răzvan, dar și apetența sa deosebită pentru orașul de pe malul Arieșului. În urma unor ample investigații în lucrări cu tematică religioasă, istoricul ne oferă semnificative detalii despre biografia episcopului Lucian Triteanu, asociate Turzii. Rezultatele bune obținute la Seminarul Andreian l-au recomandat pe Lucian Triteanu pentru a fi trimis la studii la Universitatea Regală Maghiară din Budapesta. Cu acribia ce îl caracterizează, Răzvan Mihai Neagu menționează la pagina 54 că Universitatea Maghiară Regală a reprezentat o pepinieră a formării intelectualității românești transilvănene, în acest for academic studiind Octavian Goga, Miron Cristea și Ioan Lupaș. Rodnica activitate spirituală a lui Triteanu s-a materializat și prin calitatea de membru al ASTRA, cea mai importantă instituție culturală. Un alt aspect reliefat în volum este conflictul ideatic din 1912 cu Vasile Goldiș. Lucian Triteanu era perceput în epocă ca având simpatii față de gruparea „tinerii oțeliți”, din interiorul Partidului Național Român. Opinia distinsului istoric, prezentată la pagina 61, este că, după moartea lui Andrei Șaguna în 1873, conducerea mișcării naționale va fi preluată treptat de laici și acest fapt va extinde clivajul între elita confesională și cea laică. În condițiile destrămării monarhiei, Lazăr Triteanu a decis să rămână loial dinastiei de Habsburg, ceea ce dovedește și un mare caracter. Ca atare, au avut loc în august 1918, la Sibiu, o serie de manifestări de celebrare a zilei de naștere a ultimului împărat Carol I.

Capitolul patru, intitulat *Pictura Catedralei ortodoxe din Turda*, ne oferă o panoramă minuțioasă, detaliată a acestei activități. Autorul, preotul Grigore Marchiș ne oferă informații prețioase la paginile 69-71 privind realizarea picturii altarului, iconostasului și a amvonului. La momentul aniversării a 80 de ani de la sfințirea catedralei, pictura originală înalță sufletul celui dornic de frumos.

În capitolul cinci se tratează subiectul *Corul Catedralei Ortodoxe din Turda*, unde distinsul preot Grigore Marchiș utilizează informații din surse variate reliefând momentele mai importante din istoria corului acestei instituții confesionale de pe Arieș. Pe baza unei temeinice analize, autorul menționează la pagina 72 că, datorită demersurilor preotului Iovian Mureșan a fost constituit Corul parohial greco-ortodox român de la Turda în 1904. Acest cor va consolida identitatea națională a românilor

transilvăneni devenind un important reper spiritual. Personalitate generoasă și devotată comunității turdene, părintele Marchiș afirmă la pagina 74 că timp de nouă decenii, acest cor va susține câte un concert de colinde în bisericile orașului, inclusiv în perioada comunismului, când catedrala era arhiplină de numărul participanților. O contribuție esențială la activitatea corală turdeană o deține macedo-românul Ion Caranica. Acesta va diversifica mult repertoriul și va deschide calea afirmării multor tineri.

În capitolul șase, intitulat *Istoricul icoanei Maicii Domnului din Catedrala Ortodoxă Turda*, autorul Grigore Marchiș prezintă conținutul unor documente pentru a corija anumite afirmații referitoare la icoana Maicii Domnului. Lecturarea acestora clarifică proveniența icoanei și infirmă ipoteza că ar fi fost donată Turzii de către o biserică catolică din zona Mureșului.

Al șaptelea capitol denumit *Preoți slujitori la Catedrala din Turda*, autor preot Grigore Marchiș prezintă la paginile 81-91 biografiile tuturor preoților care au slujit în această instituție ecleziastică. La pagina 92 a cărții suntem informați că primul preot care a slujit la Turda a fost părintele ctitor Iovian Mureșan și după trecerea acestuia la Domnul au urmat preoții Grigore Biji, protopopul Aurel Glica, preotul lector Augustin Faur, preotul Gheorghe Cojocneanu, preotul Octavian Băieș, preotul Vasile Lupu, protopopul Gheorghe Gotea și preotul Grigore Marchiș.

Capitolul nouă intitulat *Mereu demnă în fața vicisitudinilor vremii* este un recurs la memorie pentru restituirea istoriei românilor. Protopopul Gheorghe Gotea menționează la pagina 100 că timp de câteva secole, românii ortodocși nu puteau să-și construiască biserici decât în afara cetății (extra muros). După anul 1918 era strigentă necesitatea construcției unei catedrale ortodoxe, finalizată în 1935 și sfințită de episcopul Romanului Lucian Triteanu. Ca urmare a concentrării eforturilor financiare, administrative și creației artistice, catedrala a fost pictată în tehnica ulei de pictorul Gheorghe Belizarie în numai trei luni ale anului 1938. Pentru a-i diminua semnificația sa culturală și religioasă, Protopopul Gheorghe Gotea menționează la pagina 102, faptul că autoritățile au ridicat în fața acesteia uriașul bloc cunoscut sub numele de Big.

La finalul acestei prezentări de carte menționăm că apariția acestui volum în peisajul istoriografic românesc este o contribuție importantă și extrem de interesantă la evoluția istoriei bisericii din zona de Nord-Vest a Transilvaniei. Această monografie îmbunătățește calitativ informațiile existente până în prezent și validează la modul superlativ calitățile științifice ale distinșilor autori.

Prof. dr. Din Petre